Rekisteripalvelut

17.10.2023

Digi- ja väestötietoviraston lausunto lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on pyytänyt Digi- ja väestötietovirastolta lausuntoa hallituksen esityksestä laiksi vanhemmuuslain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 33/2023 vp). Digi- ja väestötietovirasto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa.

1 Keskeiset huomiot ehdotetuista muutoksista

1.1 Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen

Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamista koskevan sääntelyn tavoitteena on mahdollistaa perhesuhteiden selvittäminen ja perhesuhteita koskevan tiedon rekisteröinti väestötietojärjestelmään myös sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen syntymään liittyvät olosuhteet ovat epäselvät tai tätä koskeva asiakirjanäyttö on puutteellinen henkilöstä itsestään tai hänen perheestään johtumattomasta syystä. Äitiyden selvittäisi näissä tilanteissa lastenvalvoja ja sen vahvistaisi Digi- ja väestötietovirasto.

Nykyisen lainsäädännön soveltamiskäytännössä ilmenneiden puutteiden vuoksi ehdotus on tarpeellinen ja perusteltu. Valittu sääntelytapa, jossa hyödynnetään jo olemassa olevia ja toimivia vanhemmuuden vahvistamismenettelyitä, on tarkoituksenmukainen.

Uusi synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamismenettely olisi käytettävissä silloin, kun asiakirjanäyttöä äitiydestä ei olisi kohtuudella saatavilla. Tämä tarkoittaa, ettei vahvistamismenettelyn soveltamisalaa olisi määritelty tyhjentävien kriteerien kautta vaan siinä korostuisi tapauskohtainen harkinta. Digi- ja väestötietovirasto kannattaa hallituksen esityksen ratkaisua, jossa soveltamisalaa ei määritellä lain tasolla esimerkiksi kaavamaisen, asiakirjojen hankkimiseen liittyvän yksittäisen kustannusrajan kautta, sillä lainsäädännön tavoitteena on nimenomaan mahdollistaa tapauskohtainen ja perheen olosuhteet huomioiva harkinta. Päinvastainen ratkaisu ei olisi myöskään johdonmukainen väestötietojärjestelmää koskevan muun sääntelyn kanssa.

1.2 Väestötietojärjestelmän tietosisältö

Väestötietojärjestelmään rekisteröidään tällä hetkellä tieto siitä, että henkilö on lapsen synnyttänyt äiti. Jos synnyttänyttä äitiä koskevaa merkintää haluttaisiin täydentää tiedolla äitiyden vahvistamista, tästä tulisi säätää vielä erikseen väestötietojärjestelmästä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (128/2010).

Digi- ja väestötietovirasto toteaa kuitenkin, että synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen ei rinnastu täysin muihin vanhemmuuden vahvistamistilanteisiin, joiden osalta lapsen ja vanhemman välisen suhteen rekisteröinnin lisäksi väestötietojärjestelmään merkitään tieto siitä, että vanhemmuus on vahvistettu. Vahvistettaessa isyys tai toinen äitiys vanhemmuussuhde syntyy oikeudellisesti vasta vanhemmuuden vahvistamisen myötä. Synnyttäneen äidin äitiyden kohdalla kyse on useimmiten siitä, että vanhemmuussuhde on olemassa, mutta sitä koskeva näyttö ei täytä väestötietojärjestelmää koskevan erityislainsäädännön vaatimuksia. Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamispäätös voidaankin nähdä samankaltaisena rekisteröintiperusteena kuin muu asiakirjanäyttö äitiydestä kuten lapsen syntymätodistus. Näin ollen Digi- ja väestötietovirasto esittää, että mahdollinen tarve väestötietojärjestelmän tietosisällön muutoksille arvioidaan vielä erikseen

ennen ehdotetun lain voimaantuloa ja muutoksista säädetään väestötietojärjestelmää koskevassa lainsäädännössä ainoastaan, jos ne ovat tarpeellisia.

2 Ehdotuksen toimeenpano

2.1 Taloudelliset vaikutukset

Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen olisi uusi lakisääteinen tehtävä Digi- ja väestötietovirastolle. Lähtökohtaisesti sen ei tulisi lisätä Digi- ja väestötietoviraston tehtäviä merkittävästi, sillä menettelyn piirissä olevien tapausten määrän ennakoidaan olevan vähäinen.

Digi- ja väestötietovirasto toteaa kuitenkin, että tapausmäärien arviointiin liittyy merkittävää epävarmuutta Ukrainasta Suomeen saapuneiden henkilöiden osalta. Maahan saapuneilla ukrainalaisilla ei ole pääsääntöisesti ollut mukanaan asiakirjanäyttöä, jonka perusteella perhesuhteet olisi voitu rekisteröidä väestötietojärjestelmään. Asiakirjojen hankkiminen ei ole tällä hetkellä mahdotonta, mutta se on hidasta ja vaikeaa. Digi- ja väestötietovirasto pitää mahdollisena, että asiakirjojen hankkimisen ei voida katsoa olevan kohtuullista. Näin ollen on mahdollista, että synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamismenettelyn piiriin tulisi merkittävästi enemmän tapauksia kuin mitä on arvioitu. Esimerkiksi vuonna 2022 maahan tulleista ukrainalaisista yli 30 prosenttia oli alaikäisiä. Jos tilanne on nykyistä vastaava myös ehdotetun lain tullessa voimaan, voi tarve synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamismenettelylle kasvaa arvioitua merkittävästi suuremmaksi ja lisätä useiden viranomaisten tehtäviä.

2.2 Siirtymäaika

Digi- ja väestötietovirasto pitää ehdotettua noin vuoden siirtymäaikaa hallituksen esityksen hyväksymisen ja lain voimaantulon kannalta välttämättömänä, jotta lain edellyttämät tietojärjestelmämuutokset voidaan tehdä.

Salovaara Timo 99705320M

ylijohtaja Timo Salovaara

Taipale Jari 911378986

Digitaalinen allekirjoittaja: Taipale Jari 911378986

johtaja Jari Taipale